

ÉLŐ ANITA

[elo.anita@hetivalasz.hu]

Spéder Zsolt demográfus a családtámogatások hatásosságáról

Hogyan legyünk boldogtalanok?

Túl tökéletesre vágyunk – **Spéder Zsolt**, a KSH Népességtudományi Kutatóintézetének igazgatója szerint ez az oka a párkeresési kudarcoknak. De túl vagyunk-e a krízisen, amikor harmadik éve nő a születésszám?

– Ha demográfusként önmagát kellene besorolnia, kenyérkereső típusú édesapának, kirakatapukának, periferikus apának vagy modern férfinak tartaná magát?

– Arra céloz, hogy egy tanulmányomban igyekeztem az apai szerepváltozásokat különböző kategóriákkal leírni? Odafigyelő és résztvevő apának gondolom magam, aki megpróbált minél

több időt tölteni a gyerekeivel, és nem csak a legfontosabb pillanatokban jelen lenni.

– Meglepett az a megállapítása, hogy „számtalan apatípusnak jellemzője a bizonytalanság”. A férfiakról évezredek óta az erő, a biztonság jutott eszünkbe. Miért bizonytalanodtak el az apák?

– Az ellentétes szerepelvárások miatt. Sokáig az volt a legfontosabb elvárás

a férfiakkal szemben, hogy ők legyenek a családfenntartók, tőlük várták a gyerekek fegyelmezését. Ma gyengéd, szerető apának kell lenniük, aki még az olyan női feladatokkal is jól boldogul, mint a pelenkázás. Közben a kenyérkeresetből a nők is kiveszik a részüket, sőt lengyel kutatásokból látjuk, milyen elterjedt lett az eurómama fogalma.

– Dollárpapák helyett eurómamák? »

Fotók | Szabó Balázs

» – Nálunk is létező jelenség, de a lengyeleknél és a balti államokban igazán tömeges, hogy a válság idején a nők könnyebben kaptak munkát Nyugat-Európában, mint a férfiak, mert beteggondozókra, házi ápolókra akkor is szükség volt. Ezekben az esetekben kényszerből a férfi maradt itthon a gyerekekkel.

– És működött ez a modell?

– Sokszor nem. Az apák egy része nem tudta elviselni, hogy a nő adja meg a családnak az anyagi biztonságot. Sok házasság szétment emiatt, a férfiak pedig az italba menekültek.

– De miért? Nem elég erősek a párok kapcsolatok? Nem vagyunk elég intelligensek a kényszerhelyzetek elviseléséhez? Esetleg a férfiak lényének ez a titkos esszenciája: érezniük kell, hogy ők adják az anyagi biztonságot?

– Valószínűleg ez utóbbi. Gyakran találkozom azzal a jelenséggel, hogy az ideák, az ideálok lassabban változnak, mint a tetteink és a társadalmunk, és ez számos konfliktust szül bennünk, amit nem mindig tudunk okosan feloldani. Az emberek nagy része fontosnak gondolja a házasságot, ennek ellenére a gyerekek közel fele házasságon kívül születik. Értékek tartják a családot, két gyermeket szeretnének, aztán jó részük egygyermekes vagy gyermektelen marad. A modern férfiszerep nem egyszerű: ha egy apa kiveszi részét a háztartásból, gyengéd kapcsolatot épít ki a gyerekeivel, akkor azt gondolják róla, milyen jó apa – viszont a nők nem találják szexinek.

– A nők örök csapdahelyzete: gyengédségre vágyunk, de a macsó férfiakat találják vonzóknak?

– Nem fejteném meg a női lélek titkait, csak jelezném, hogy a férfiak elbizonytalanodásának van alapja. Egy walesi kutatás szerint a házimunkába sem egyszerű bekapcsolódnunk. A gyerek megszületése után a nők átveszik az irányítást, és olyan rutinra tesznek szert a babával töltött idő alatt, amivel a férfiak nem rendelkeznek. Amikor a walesi bányákat bezárták, a nők lettek a családfenntartók, de a férfiak hiába ültek otthon munkanélküliként, nem tudták hasznossá tenni magukat.

– Mert „rossz nézni, ahogy azt a kést fogod?; én nem így szoktam felválni a krumplit”?

– A nemekhez kötődő viselkedésminták olyan mélyen belénk rögzödtek, hogy nagyon nehéz változtatni rajtuk. A megoldást az új nemzedékek hozzák el.

– A demográfusok viszont végre jó hírel szolgálhatnak: 2016 lehet a harmadik év, amikor zsinórban emelkedik a születések száma.

– A 2016. decemberi eredményeket még nem ismerjük, de az év első 11 hónapja alapján valóban arra számítunk, hogy ismét emelkedik a születésszám. Sokáig vártunk erre. Húsz éve ugyanis a nők az első gyermeküket még 23 éves korukban születték, mostanában pedig már 28 évesen. Egyszerűen azért, mert a fiatalok hosszabb időt töltenek el az iskolarendszerben, és a pályakezdő évek is nehezebbé váltak. Tehát lett vol-

– Gondolkodhattak volna így is, de a magyar családok a biztonságot keresik. Ne feledje, a hatvanas évek végén, a hetvenes években született korosztályról beszélünk. Már gyerekként megkapták a Trapéz farmert és az Alföldi papucsot, egész életükben javuló körülmények között éltek, emiatt élesen reagáltak a válságra, ami nálunk a családtámogatások megnyirbálásával is együtt járt.

– De egy ennyire intim kérdésre miért van ekkora hatása az államnak? Miért engedjük be a hálószobánkba? És minden országgal így van ez?

– Vannak mindent elsöprő tendenciák, de országonként kicsit másként gondolkodunk arról, milyen a jó gyerekprojekt. Német barátaim a mindent megadni elvét vallják, francia ismerőseim lazábbak, s azt mondják: nem kell túlzolgatni a dolgot, a gyerekek majd felnőnek valahogy.

„Kevéssé világos, ki az életre szóló parti.
A családok törékenyek, nehezen viselik a konfliktusokat.”

na közben öt év, amikor nem eshettünk volna kétségbe akkor sem, ha egyetlen gyermek sem születik, hiszen ennyivel csúszttatták el a gyermekvállalást.

– Csakhogy évek óta hiába vártuk az „elmaradt gyerekek” megszületését. A születésszám csak néhány százzal emelkedik, miközben például a csehek halogattak, halogattak, azután gyorsan bepótoltak.

– A magyarok és a lengyelek valóban másként reagáltak, mint a csehek. Talán azért, mert közben szétmentek a párok kapcsolatok, vagy mert belecúsztak a nálunk már 2006-ban elkezdődött válságba, de tény, hogy végül sok vágyott gyermek nem született meg.

– Pedig az ember azt gondolná, hogy válság idején a legjobb taktika gyorsan elmenni két-három év „fizetett pihenőre”, mert amíg a baba cseperedik, erőre kaphat a gazdaság.

Mi inkább a németekkel tartunk, mindent szeretnénk megadni nekik, de leginkább a biztonság érzését. Ugyanakkor talán sehol sem volt olyan kiszámíthatatlan a családi támogatások rendszerére az elmúlt negyedszázadban, mint nálunk. Pedig a GDP akkora hányadát fordítjuk erre, mint a franciák és egyes skandináv államok, vagyis a legnagyobbak közé tartozunk.

– A támogatások rendszere hetedik éve elképesztő mértékben bővül, ennek ellenére csak néhány százzal vagy ezerrel nő a születésszám. Ennyi pénzbe babák még a világon nem kerültek. Egy olyan nemzetnél, ahol a rezsicsökkenéssel baloldali szavazók százezreit lehetett megnyerni, miért nem működik jobban a családtámogatási rendszer?

– Sok elemzés bizonyítja, hogy nem hatástalan. Ám a válság nálunk 2006-ban indult, és még 2013 elején is

csúcsközelben volt a munkanélküliség. A kormány pedig első lépésként a nagycsaládosok adókedvezményét növelte jelentősen. Márpedig ahhoz, hogy valaki háromgyermekes legyen, általában először egygyermekessé kell válnia.

– Ezeket az érveket végül a kormány is elfogadta, megnövelte a kétgyermekesek támogatását.

– A társadalompolitikai cél mellett szempont lehetett az is, hogy a nagy-

– Nem a támogatások hiánya, hanem az alacsony ismertsége jellemzi a családpolitikát, és ez a hatékonyság egyik akadálya. *Kapitány Balázs* kollégám kutatásai szerint még a családi adókedvezményt is csak az érintettek harmada ismeri, és vajon hányan tudják, hogy ha a gyermekük hároméves kora előtt megszületik a kistestvér, akkor egyszerre két támogatást is felvehetnek? De vannak más okok is. Kevés a bölcsődei

esem, de ha az összes barátom 30 évesen válik apává vagy anyává, akkor azt fogom gondolni, ráérek még.

– **Emiatt viszont a késlekedés azzal is jár, hogy a hatvanévesek pánikban vannak, mert sokuknak még nincs unokája. Egy ismerősömet éppen a minap nyugtatgattam: ne izguljon, még csak 31 éves a lánya, négy-öt év múlva nagy-papa lesz.**

– A szociális óra alapján ez valószínű. Valóban a 30 év feletti nők körében tapasztalunk legnagyobb növekedést a születések számában. Egyébként pedig a legalacsonyabb jövedelmű és a legmagasabb keresetű, legjobban képzett nők vállalnak több gyermeket. De az egész társadalomra jellemző, hogy nyolc százalékról 15 százalékra emelkedik a gyermektelenek aránya.

– **Mert nem könnyű párt találni? De tényleg nehezebb, mint régen?**

– Nehezebb, mert kevésbé világos, ki az életre szóló parti, és mert túlzóak az elvárásaink. Az ideák világában élünk, túl tökéletes férfit vagy nőt képzelünk el, túl tökéletes családi kapcsolatokban. Holott a legszebb házasságban is vannak nehéz pillanatok, és a gyermeknevelés sem csupa mosolyból áll. A családok törekenyek, nehezen viselik a konfliktusokat. Pedig nem biztos, hogy az ideális párkapcsolat, család ad több, meghatározóbb és megtartó együttes élményt.

– **Tavaly óta ön az Európai Népesedési Társaság elnöke. Szerepe van ebben annak is, hogy nálunk a népesedéspolitikai évtizedek óta központi helyet foglal el?**

– Inkább annak van szerepe, hogy kisértődöttünk voltunk a kilencvenes években, hogy a Nyugat nem figyel ránk, pedig milyen izgalmas dolgok történtek Kelet-Európában. Rá kellett jönnünk, hogy ezért mi is felelősek vagyunk, meg kell dolgoznunk a figyelemért, angolul publikálni, kongresszusokra járni, elmondani a tapasztalatainkat. Hazai viszonyainkat is jobban látjuk más országok tükrében. Rengeteget dolgoztunk ezért, aminek köszönhetően 2014-ben Budapesten rendezhettük az európai népesedési kongresszust: sikerült megmutatni a magyar demográfia erejét. ■

családosoknak viszonylag „olcsón” lehet jelentős összegű adó- és járulékkedvezményt adni, mert nincsenek sokan. Viszont a demográfiai intézkedések célja Európában sehol sem a nagycsaládos modell elterjesztése, mert ehhez általában az egyik szülőnek otthon kell maradnia, és ezt kevesen akarják és kevesen is engedhetik meg maguknak. Azért emelhetik fokozatosan a kétgyermekesek támogatását, mert sokkal többen vannak, ezért ez sokkal többbe kerül.

– **Még ez sem magyarázza meg, miért nem ragadják meg többen azt a lehetőséget, hogy ha a szülők a gyermek fél éves kora után vissza akarnak menni dolgozni, lényegében „háromkeresős” modell jön létre. Mindkettő megkapja a bérét, akár az apa magasabb fizetése után is igényelheti a gyedet, amely idén bruttó 178 500 forint is lehet, és a gyermek két éves koráig jár.**

férőhely, és mivel évtizedeken keresztül a gyermek hároméves koráig otthon maradhattak a nők, s ezzel az a kép alakult ki a társadalomban, hogy az ideális anya otthon is marad.

– **Azért sokan fontosnak tartják ezeket az éveket. Ám miközben az emberek így vagy úgy lépnek, és azt hiszik, egyéni döntéseket hoznak, közben egy időben több tízezren mozdulnak hasonlóan? Szülnek később, nem esküsznek meg vagy hagyják el a házastársukat húsz év után két kamasszal? Mi az oka annak, hogy miközben egyénnek tartjuk magunkat, tömegként viselkedünk?**

– A biológiai óránk mellett van egy szociális, közösségi óránk is, ami nagyban befolyásolja a cselekvéseinket. Barátaink, rokonaink véleménye, tettei hatással vannak ránk. Ha körülöttem mindenki 23 évesen vállalja az első gyermekét, akkor én is gondolkodóba